

Partizanske bolnišnice na Štajerskem (Nadaljevanje)

Partizanska saniteta na Drameljskem in Konjiškem sektorju

Ta sektor je obsegal ozemlje med Celjem, Grobelnim, Poljčanami, Konjicami in Vojnikom. To je ozemlje brez večjih naravnih skrivališč, predvsem velikih gozdov. V času NOB je bilo to tipično prehodno ozemlje proti Kozjanskemu in na Pohorje. Obdano je bilo z močnimi nemškimi postojankami in je prav zaradi tega prišlo na njem velikokrat do hujših borb, tako da so se morali partizani često prebijati skozi strnjen sovražnikov obroč. Veliko tovarišev je v teh bojih žrtvovalo življenje. Veliko pa jih je bilo ranjenih in potrebnih zdravniške pomoči.

Oskrbovanje ranjencev v hišnih bunkerjih

Kakor je ta teren imel slabe strani, je imel tudi dobre. Predvsem so ljudje tod množično sodelovali z NOB. V bajtah so živeli skromni in plemeniti ljudje, ki so se takrat prvič srečevali z bolniki in ranjenci. Najbolj skrite koticke v svojih bajtah so spremenili v bolniške sobe ter vanje sprejemali ranjence in bolnike. Ti prostori so bili navadno na podstrešju, v kleteh in v skednjih. To so bili večinoma temni in mali brlogi, z enim ležiščem ali največ dvema. Bele bolniške sobe, mehke postelje in vse druge ugodnosti so nadomeščale tople besede in skrbne, razorane roke zavednih bajtarskih žena, ki so ranjence zdravile in negovale. Njihovi varovanci so se pri njih, kolikor niso bili huje ranjeni, počutili dobro in, kar je bilo glavno, čutili so se varne. Zaradi naraščanja števila ranjencev, pa tudi zaradi vedno večjih in hujših poškodb so postali ti hišni bunkerji pretesni in niso mogli dajati ranjencem strokovne pomoči. Zato je okrožni komite KPS v Celju predlagal, naj se zgradi bolnišnica na tem področju.

Bolnišnica »Zima« v Cerovcu

Prva bolnišnica je bila podzemna v Šahti, v gnezdu nekoliko pod Dobjem pri Dramljah. Gradila jo je skupina partizanov iz Bračičeve brigade avgusta 1944. To sta bila dva bunkerja, opremljena s pogradi, štedilnikom in najnujnejšim sanitetnim materialom. Oskrbovali so jo povečini okoliški kmetje, kot Kolarjevi, brata Francuh in Tinče ter brata Tonač in Tinče. Ker pa je bila bolnišnica zgrajena poleti v suhem vremenu, je v jeseni ob nastopu dežja prepuščala vodo. Zato so začeli z gradnjo novega bunkerja na Tolstem vrhu. Pri gradnji so upoštevali pridobljene izkušnje. Ta bunker je bil mojstrsko skrit, izkopan v živo zemljo, dolg 8 m in širok 3 m. Stene so izolirali z dvema vrstama desk, prav tako tudi strop. Vhod so pokrili s ploščo, ki se ni razlikovala od terena naokoli. To bolnišnico so

opremili s pogradi. V njej je bilo prostora za 20 do 25 ranjencev in bolnikov. Prostor za zdravniško delo je bil ločen od kuhinje in stranišča. Ker pa zmogljivost te bolnišnice ni zadoščala za tedanje potrebe, so na Starih slemenah pri Juriju Grašiču skopali še en bunker, ki so vanj hodili skozi hlev. Ta bunker je bil dobro skrit, drugače pa slabo urejen. V njem je bilo prostora za 8 ranjencev, ki so lahko samo sedeli ali ležali. Ker so se na terenu zavedali, da bo sovražnik pri svojem umiku skušal partizanom zadejati čim več udarcev, so spomladi leta 1945 ponovno začeli graditi bolnišnico, in to z večjo zmogljivosijo. Toda to so uredili šele ob osvoboditvi.

Februarja 1945 je bila bolnišnica v Šahti izdana. Izdal jo je neki gestapovski vohun Branko, ki se je izdajal za partizana. Zavedna domačinka Marija Levstik je opozorila vodstvo bolnišnice na sumljivega Branka in na možnost izdaje. Tako so še pravi čas prenesli ranjence na Tolsti vrh nad Konjicami. Kmalu zatem so Nemci bolnišnico res napadli, vendar so našli v njej le nekaj desk in odtise stopinj. V tej bolnišnici se je ves čas zdravilo skupno 45 ranjencev, od katerih so trije umrli. Vse tri so pokopali v gozdu nad bolnišnico. Partizanski zdravnik na celotnem sektorju, kjer sta bili dve bolnišnici in en zasilni bunker, je bil dr. Gabrijel Hruševar-Drago. Pomagale so mu tri bolničarke — Milena, Jožica in Angelca. Glavni oskrbnik vseh bunkerjev je bil Orič. Pri oskrbovanju so mnogo pomagali dobri ljudje iz okolice, tako da je bilo hrane vedno dovolj.

Omeniti moram izredni primer, ko so vrle kmečke žene pošiljale pakete za ranjence. V paketih so poleg hrane, obleke, žganja in podobnega pošiljale tudi pisma. S preprostimi, a iskrenimi toplimi in mogočnimi besedami so spodbujale ranjence ter jim vlivale poguma in vere v zmago. Merslavičeva mama jim je zlagala celo pesmice. Noben paket ni prišel do ranjencev brez pisma. Po pismih so jih te kmečke žene seznanjale z vsemi dogodki zunaj ter jim tako lajšale bolečine in krajšale čas, ko so kakor zakopani ležali v bunkerjih. Posebno so za bolnišnico skrbeli: Koštomajevi iz Cerovca, Kolarjevi iz Dobjega pri Dramljah, Fortinovi iz Jarmovca, Grajžlovi iz Kristan Vrha, Merslavičevi iz Primoža, Zupančevi iz Repnega in še mnoge druge zavedne družine iz Dramelj, Blagovne in Ljubečne. V teh bolnišnicah so se zdravili borci iz XIII. brigade, Šercerjeve in Tomšičeve brigade ter aktivisti s tega terena. Zdravnik dr. Hruševar je vodil v bolnišnici seznam vseh ranjencev, toda seznam se je izgubil. V vseh bolnišnicah drameljsko-konjiškega področja se je zdravilo od avgusta 1944 pa do osvoboditve okrog 120 ljudi. Veliko pa so jih zdravili, kot sem že prej omenila, po hišnih bunkerjih pri zavednih ljudeh.

Na pobudo občinskega odbora ZB Šentjur je osnovna organizacija ZB Šentjur pri Celju popolnoma obnovila po vojni bolnišnico v Šahti nad Dramljami. Obnovljena je bila v celoti in je razlika samo v tem, da so sedaj za oporo betonski stebri in traverze, kar se pa ne vidi in ne kvari zunanje slike. Do bolnišnice je mogoče priti s treh strani: od glavne ceste Šentjur—Vojnik, s ceste nad Blagovno ter s ceste Sela—Dramlje. Pot je markirana.

Partizanske bolnišnice na Kozjanskem

Kozjansko področje je segalo južno od Save do italijansko-nemške meje, na zahodu do Savinje, na vzhodu do Sotle, na severu pa nekako do črte Celje—Boč. To je precej hribovit in gričevnat svet, iz katerega se proti jugu dviga mogočna

gorska vrsta Bohor z najvišjim vrhom Javornikom, ki ima 1023 m. Ob vznožjih Bohorja se razprostirajo gozdovi do Senovega, Bresternice, Sevnice, Planine, Pilštanja in Kozjega. Mnogi potočki in potoki odtekajo s tega območja v Savo, Savinjo in Sotlo.

Kozjansko je izrazit kmetijsko-gozdnati predel brez industrije in z maloštevilnimi obrtni. Prebivalstvo se je v glavnem pečalo z živinorejo, poljedelstvom in gozdarstvom, toda še za te panoge so bile razmere slabe. Kozjanski človek je živel v izredno težkih socialnih razmerah — v revščini. Posledica teh težav je bilo veliko izseljevanje v tujino. Kmečka posest na Kozjanskem je bila razdrobljena in je bilo velikih posestnikov zelo malo, pač pa zato več malih kmetov in bajtarjev — siromakov, ki so iskali zaslužka v večini pri graščaku na planinski graščini. Ti ljudje so bili tipičen kozjanski proletariat. Prav socialna beda tega prebivalstva je bila med najvažnejšimi razlogi, da je ob vdoru okupatorja v našo domovino začelo to ljudstvo množično sodelovati z odporiškim gibanjem. Dotlej povsem neznamitni ljudje so začeli odločati in izbirati med častjo in sramoto, med življenjem in smrtjo. Kozjanski človek se je prebudil, se uprl in boril za narodno in socialno osvoboditev, za lepše življenje.

Že v letu 1941 so se na Kozjanskem začeli zbirati zavedni ljudje — aktivisti in se pripravljati na prvi odpor proti okupatorju. V temnih nočeh je trkala uporniška roka na okna kozjanskih hiš na saminah in prva semena upora proti največjim zločincem v zgodovini so padla na plodna tla. V začetku julija 1941 se je na Kozjanskem pojavila I. celjska četa, ki je vodila boje proti Planini. Takrat je padel švabski orožniški stražmojster na Planini, kar je bilo znamenje za oboroženi upor. Takrat je Bohor doživel prve švabske hajke.

Organizacija odpora se je širila iz dneva v dan. Vrstili so se tajni sestanki in po vsakem sestanku je z železno gotovostjo rastle število upornikov. Poleti 1941 je bila ustanovljena osnovna borbena skupina v Krškem, ki je bila zelo aktivna in se je odlikovala zlasti z zbiranjem orožja, pa tudi v akcijah.

Konec oktobra 1941 so ustanovili Brežiško četo, ki je že 20. novembra vdrla v sodnijske zapore v Sevnici in osvobodila več političnih jetnikov. Toda še isto leto sta zaradi izdaje obe borbeni skupini propadli. Vendar pa partizansko gibanje v trikotu med Bohorjem, Savo in Sotlo ni prenehalo.

Jeseni 1941 so bili na Kozjansko in v Posavje usmerjeni večji pohodi in akcije slovenskih partizanskih enot, da bi preprečile in omilile množično izseljevanje obsotelskega in posavskega prebivalstva. Tako se je prebil do Bohorja I. štajerski bataljon pod vodstvom Franca Rozmana-Staneta, ki pa se je zaradi močnega nemškega pritiska moral vrniti. Bataljon je imel večje boje v Slivnici pri Celju, kjer je izgubil 4 borce, medtem ko je bil eden ranjen. Tega so pustili v oskrbi pri zaupnih ljudeh.

Avgusta 1941 je začela z rušilnim delom tudi rajhenburška organizacija. Minirala je železniško progo med Rajhenburgom in Blanco. Nemški bes je naraščal in okupator je spoznal, da se odpor spreminja v oster boj. Vlaki so grmeli v jarke, sovražnik pa je vneto iskal krivce. Temnice rajhenburškega gradu so požirale na tisoče mučnikov — slovenskih rodoljubov. Po grajskih serpentinah so grmeli kamioni in prevažali slovensko kri. Okupator je bil neusmiljen krvolok. Nad 50.000 ljudi je odtrgal od rodne zemlje in jih razmetal po taboriščih tretjega rajha, na njihove domove pa je naselil Besarabce, Kočevarje in Tirolce. Okupator

je bil prepričan, da bo tako laže v kali zatrl sleherno partizansko gibanje, hkrati pa varoval pomembno železniško progo, ki je prek Posavja povezovala rajh z Balkanom.

Partizanskih bolnišnic v tem času na Kozjanskem še ni bilo. Ranjence so puščali pri zaupnih ljudeh, ki so jih skrivali po skednjih in kozolcih ter jih zdravili s preprostimi ljudskimi zdravili. Tu pa tam so jih obiskali tudi partizanski zdravniki, jim prinesli zdravil ter razložili način zdravljenja. Mnogi izmed teh ranjencev so pomrli, precej pa jih je tudi ozdravelo. Prišlo je leto 1944. Sotlo je prestopila zmagovita XIV. divizija. Z njenim prihodom je gibanje NOB mnogo pridobilo. Divizija je pokazala pot, po kateri je treba stopiti, da bo sovražnik čimprej uničen. Po njenem zgledu so šle potem domače enote.

Po Kozjanskem je pokalo in grmelo, padale so nemške postojanke in osvobojeni so bili prvi kraji. Toda svoboda je bila kratka. Sovražnik je namreč v noči od 8. na 9. december z nekaj desetstisoč vojaki — Nemci in ustaši napadel področje z vseh strani. Neusmiljeno je divjal skozi tri tedne po Kozjanskem: ubijal prebivalstvo in ga gonil v taborišča smrti, hkrati pa ropal in požigal domove. V tem času je samo na področju Planine požgal okrog 300 domov, tako da je 300 družin z otroki in starčki ostalo sredi zime brez strehe. V tem času je padlo na Kozjanskem največ žrtev. Toda kozjanski borci so šli po poti XIV. divizije, se tolkli s sovražnikom na življenje in smrt ter vztrajali, dokler ni bil njihov trud poplačan z zmago, s svobodo. Moči in poguma jim je dajala zavest, da je bilo prelite za pravično narodno stvar že dovolj krvi in prestanega dosti trpljenja, zavest, da ležijo v samotnih bajtah, skriti v najtemnejših kotih, ranjeni tovariši s skelečimi bolečinami, zavest, ki je vpila po maščevanju. S prihodom XIV. divizije se je pojavilo na Kozjanskem tudi večje število ranjencev. Tako je nastalo za kozjanske aktiviste važno vprašanje, kam z onemoglimi, ranjenimi in bolnimi tovariši. Iz zemljepisne lege je razvidno, da je Kozjansko teren brez zaledja, predel, ki je ves prepleten s cestami, pa tudi močno zaseden z gostimi nemškimi postojankami. Nemci so namreč temu predelu posvečali posebno pažnjo iz naslednjih razlogov: hoteli so zavarovati in ohraniti naseljeni nemški — kočevarski živelj na območju Bizeljskega in Brežic ter južno od Save; to je bil vojaško pomemben sektor, ob katerem in čez katerega so vodile za Nemce važne komunikacije, toda tudi sektor, ki je partizanom hkrati omogočal dober dostop do železniške proge Maribor—Zidani most—Zagreb. Razumljivo je torej, da je bil pritisk Nemcev na ta predel silovit in da so kozjanski aktivisti težko reševali vprašanja glede zavarovanja in oskrbe ranjencev in bolnikov.

(Se nadaljuje)